

A steinheimi meteoritkráter

Képes beszámoló egy kirándulásról

(c) Juhász Tibor

Összeállította: Juhász Tibor

– 2009 –

A címlapon: a meteoritkráter és a központi csúcs a Knillbergről (a szerző felvétele).

A steinheimi felvételek 2008. augusztus 5-én (a 45. oldalon lévő felső kép augusztus 4-én) készültek.
A nördlingeni felvételek dátuma: 2008. augusztus 6.

A geológiai túra leírását Juhász Beáta fordította.

A copyright-tal megjelölt felvételeket a szerző készítette. A fotókat védi a szerzői jog. Másolásuk, bármilyen célra történő felhasználásuk a szerző engedélye nélkül tilos!

Meteoritkráterek a Földön

A Naprendszer szilárd felszínnel rendelkező bolygói és holdjai tele vannak meteoritkráterekkel. Földünkön azonban a kéregmozgások, a tengerek, az időjárás és az erózió következményei eltüntették a legtöbb krátert. Manapság mintegy 170 becsapódási nyom ismerhető fel a kontinenseken.

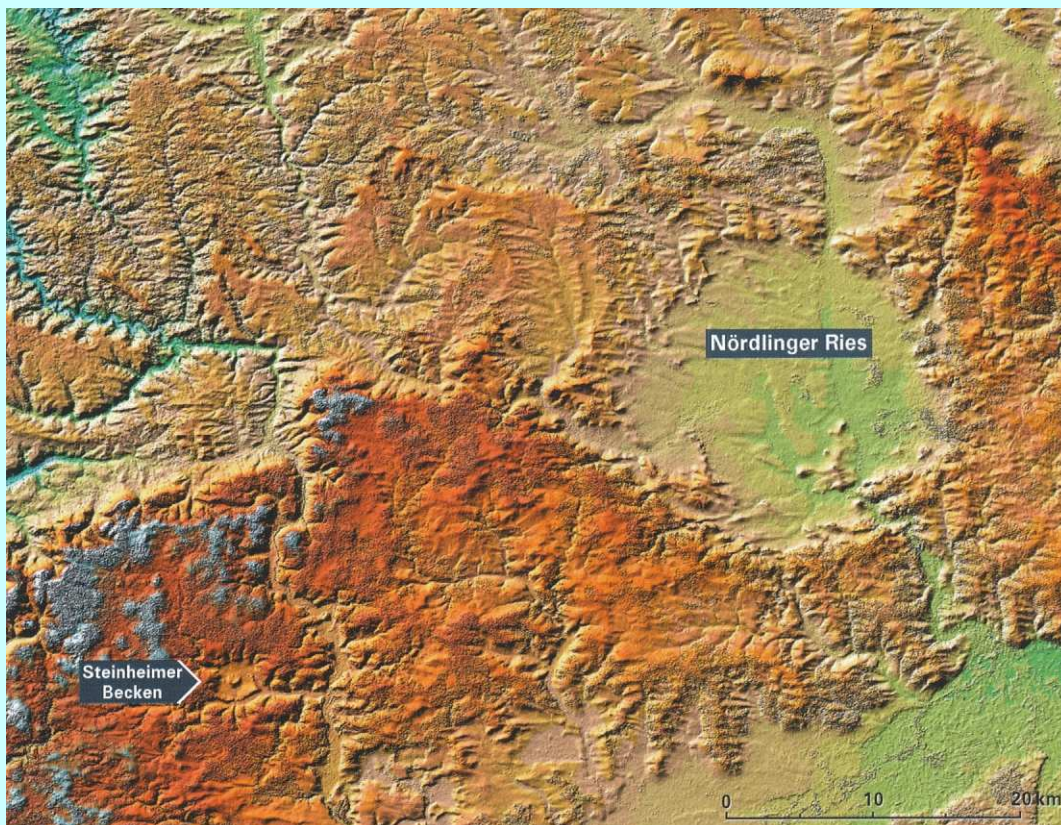
Meteoritkráterek a Földön [1]

Hozzáink legközelebb, elérhető távolságban és kráterre emlékeztető megjelenéssel Németországban találunk becsapódási nyomokat [2]. A nördlingeni Ries-kráter 24 km átmérőjű, a tőle közel 40 km-re, délnyugatra elhelyezkedő steinheimi meteoritkráter pedig alig 4 km méretű. Mindkét ütközés körülbelül 15 millió évvel ezelőtt zajlott le. Nincs kizárva, hogy egy kettős-kisbolygó becsapódása hozta létre az alakzatokat.

Steinheim am Albuch és Nördlingen [3]

2008 augusztusában egy németországi út keretében feleséggel felkerestük a steinheimi meteoritkrátert. Következzék egy képes beszámoló a túráról, kiegészítve a tanösvény állomástábláinak felirataival, illetve a meteoritkráter webhelyén található ismertetővel [4].

A steinheimi és a nördlingeni meteoritkráter radarfelvétele [5]

Steinheim am Albuch

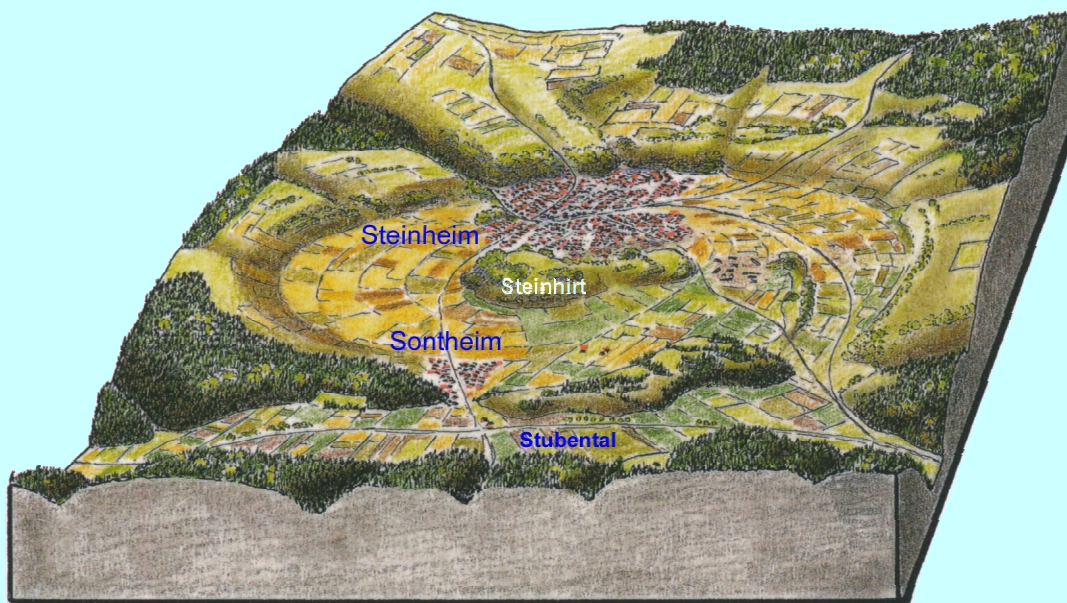
Steinheim (am Albuch) Baden-Württemberg keleti határánál, Ulmtól mintegy 35 km-re északra található. A 8700 főt számláló község a meteoritkráter belsejében fekszik csakúgy, mint a tőle alig egy km-re lévő Sontheim. A két faluban, illetve a környéken több szálláshely fogadja a látogatókat.

A csendes, nyugodt vidéket kijelölt turista- és kerékpárutak, szabadidőközpontok teszik kedvelt kirándulóhellyé. Erre vezet a jellegzetes táblával jelzett Schäferwanderweg túraútvonala is ☺.

Szálláshelyül a kráterfal keleti peremén található Croonen Panziót választottuk. Szokatlan élmény volt egy meteoritkráterben aludni. A panzió ablakából ráláttunk a kráter központi csúcsára.

A Schäferwanderweg jelzőtáblája

A steinheimi meteoritkráter [5]

(c) Juhász Tibor

A Croonen Panzió a keleti kráterfal belső oldalán

(c) Juhász Tibor

A kráter a központi dombbal a panzió erkélyéről

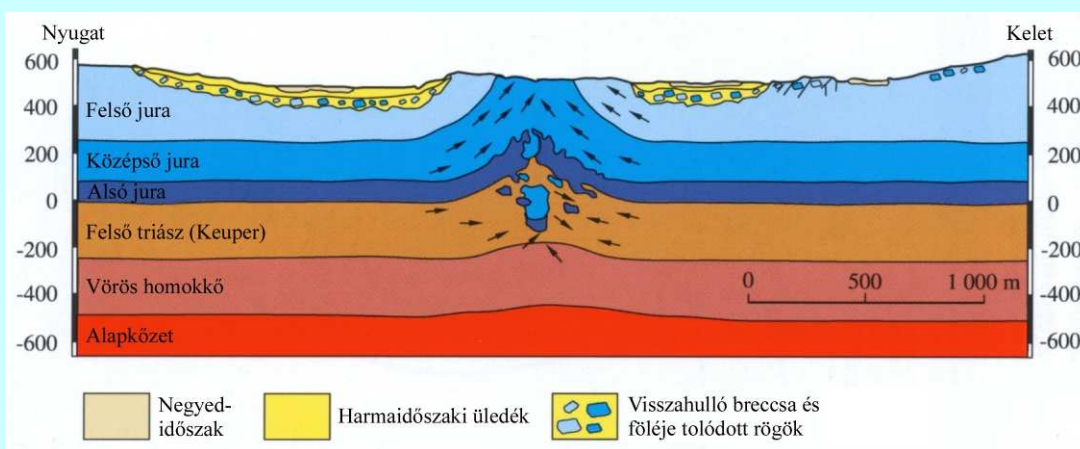
A steinheimi meteoritkráter

14,5 millió évvel ezelőtt a táj egyáltalán nem volt ilyen békés. Egy 140 méter átmérőjű, 5 millió tonna tömegű kisbolygó 20 km/s sebességgel vágódott a Föld légkörébe. A felszabaduló energia több ezer hirosimai atombombának felelt meg. A becsapódás következtében 4 km átmérőjű, eredetileg 200 méter mély kráter jött létre. A mélyebb rétegekből visszaverődő lökéshullámok kiemelkedést hoztak létre a kráter közepén, a mai Steinhirt/Klosterberget. A szétszóródó anyag hatalmas sziklák formájában jelenleg is megfigyelhető a környéken. A megroppant, széttöredezett kőzet több helyen felbukkan a felszínre.

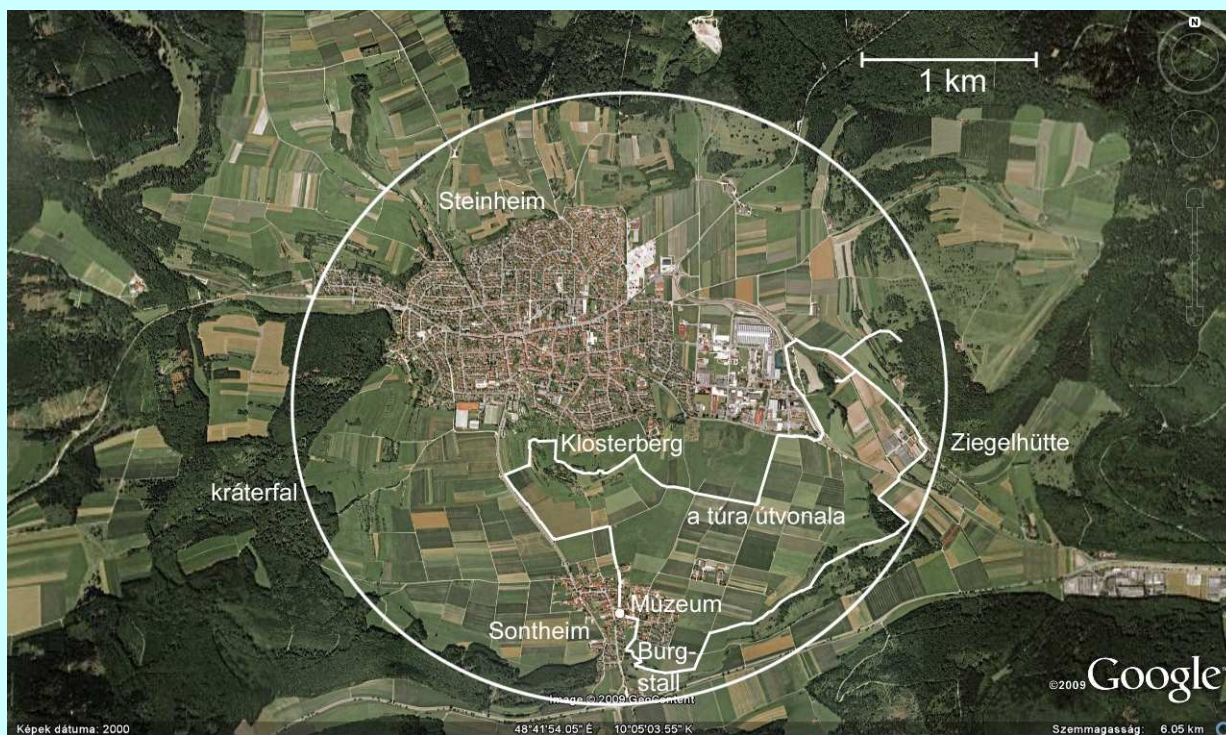
13 millió évvel ezelőtt két folyó tavat alakított ki a kráterben. Az ősi tó sekély vizében élő algák mészkövet választottak ki, és akár 10 méter magas zátonyokat is képeztek. A legtöbb mészkőszirtet a XIX. század folyamán vasútépítésknél használták fel. A legutolsó sziklát Ludwig Schäffer mentette meg, akinek emlékművét a Steinhirten megmaradt szirt tövében találjuk.

A tó 1 millió évig létezett, amely hosszú időnek számít a tavak életében, azután feltöltődött. Az üledék 10 millió éven keresztül védte a medencét az erózióval szemben. Ennek köszönhetjük, hogy viszonylag jól felismerhető a kráter formája. Az Alpok tektonikus mozgásai és a körülbelül 2 millió évvel ezelőtt kezdődő jégkorszak újabb folyókat hozott létre, így megkezdődött az erózió. A törmeléket a jégkorszaki Stube és Wen folyó hordta el.

A két folyó a kőzetbe vájta a medrét. A Stube letarolta a kráter déli peremét. A becsapódáskor keletkezett törmelék-kőzet azonban az idő folyamán úgy összetömörült, hogy ellenállt a Stube eróziójának. Ezért a Stube völgye (Stubental) egy kis kanyart vesz a kráter szélét jelölő törmelék-kőzet körül. A perem északnyugat és délkelet felé is töredékes. Itt a Wen vágta át.

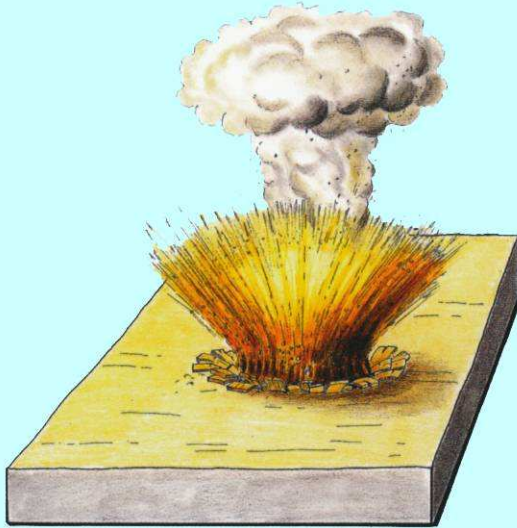

A kráter kelet-nyugat irányú geológiai metszete [5]

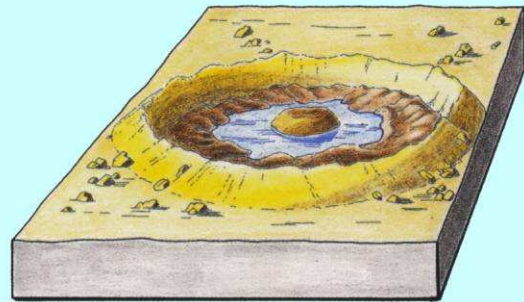

A kráter és a túra útvonala (A Google Föld alapján)

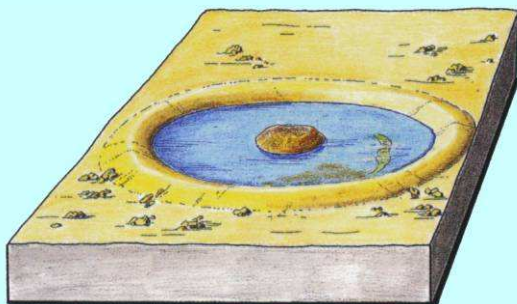
A steinheimi meteoritkráter története

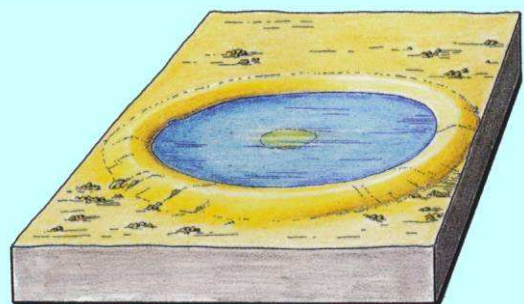
1. A kráter keletkezése

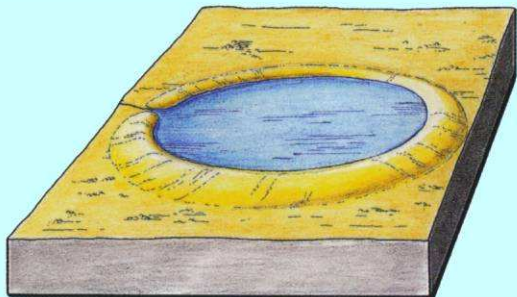
2. Elkezdődik a krátertó kialakulása
(a breccsát barna szín jelöli)

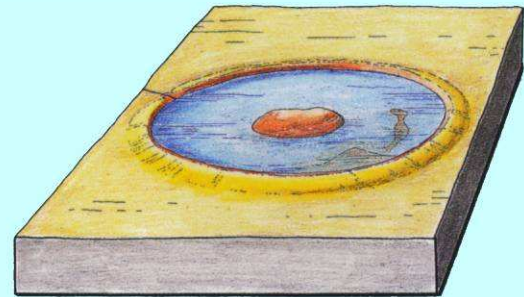
3. A krátertó a Kleini-időszakban.
Megkezdődik a z üledékképződés
és a gyűrű fokozatos eróziója.

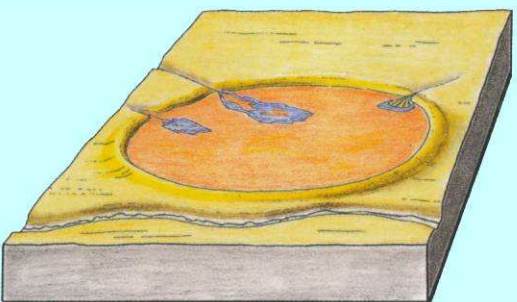
4. A tektonikus mozgások következtében
megemelkedik a vízszint.
A tó elfedi a központi csúcsot.

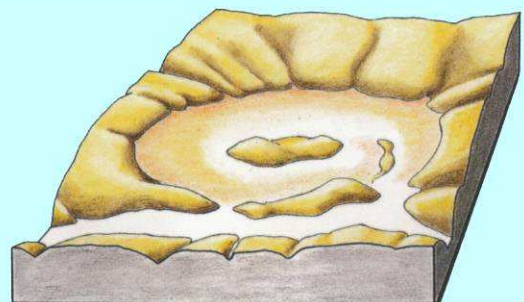
5. A legmagasabb vízszint
a Sulcatus-időszakban

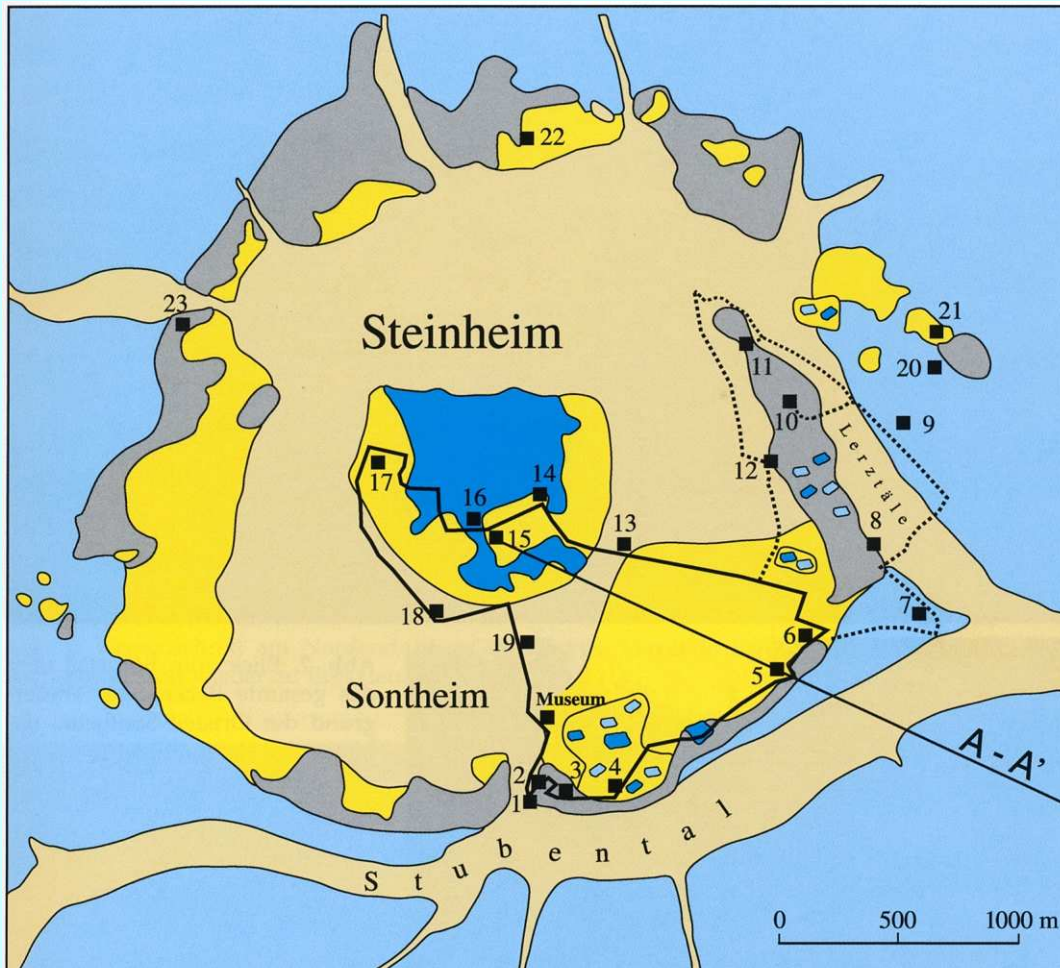
6. A vízszint lesüllyed.
Fossziliákban gazdag mészkő
és homok képződése.

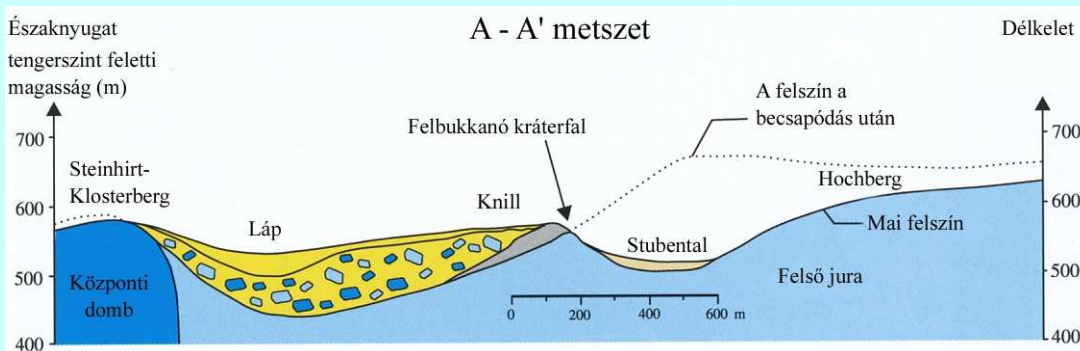
7. A késő pliocénben hordalék tölti ki a krátert.
A gyűrű lekopik. Kialakul a Stubental-folyó.

8. A Stubental kiszárad. Az üledék lepusztul.
Előtűnik a korábbi kráter.

A tanösvény geológiai vázlata [5]

A geológiai vázlat A-A' metszete [5]

A geológiai tanösvény

A meteoritkráter legérdekesebb látnivalóihoz geológiai tanösvény vezet. A tanösvényt 1978-ban alakították ki. Winfried Reiff és Paul Groschopf, a Baden Württembergi Tartományi Geológiai Intézet (Geologischen Landesamt Baden Württemberg) munkatársai tervezték meg az útvonalat dr. Elmar Heizmann segítségével, aki az Állami Természettudományi Múzeum (Staatl. Museum für Naturkunde) munkatársa. A tanösvényen 19 állomást találunk a látnivalókat ismertető, mára kissé megkopott, de még olvasható táblákkal.

A teljes út hossza 9 km, így kényelmesen bejárható. A 6 km-es rövidített változat az 1.–6., majd 13.–19. állomásokat érinti. A túrázó, gyönyörű természeti környezetben tanulmányozhatja a steinheimi medence keletkezésének történetét. Borókapusztán, a becsapódáskor létrejött kőzetek között vezet az út. Kilátóhelyeket érintünk a kráter peremén és a központi dombon, csendes ösvényeken haladunk az erdőben, illetve mezőkön, legelőkön. Könnyű kiránduláshoz öltözzünk, az évszaknak, időjárásnak megfelelően! A csigahomok gyűjtéséhez vigyünk magunkkal műanyag tasakokat! Egy kis kalapács segítségével mintát vehetünk a híres trümmerolitból vagy más kőzetekből.

A sontheimi Meteoritkráter Múzeum

Sontheimben egy kis múzeum mutatja be a geológiai és főleg a paleontológiai leleteket. Bár a nyitvatartási idő meglehetősen korlátozott (hétfő, szombat, vasárnap néhány óra, illetve pénteken délelőtt), szállásadónk minden gond nélkül elintézte, hogy külön kinyissák a számunkra. A múzeumban kapható Heizmann és Reiff könyve a meteoritkráterről [5]. A nyitvatartási időről, a pontos címről, elérhetőségről a múzeum webhelye tájékoztat [6].

A múzeumban megtekinthetünk egy videót a meteorokról és a steinheimi becsapódásról. A bemutató inkább csak a laikusoknak szolgál látványossággal. A két teremben ízlésesen elrendezett, áttekinthető kiállítást találunk. Főleg az őslénytani része érdekes. Számos kővületet láthatunk az ősi tó viszonylag zárt környezetének az élővilágából. Egy tárolóban az „igazi” csigahomokot is bemutatják.

A múzeum előtti téren térkép ábrázolja a Schäferwanderweg útvonalát.

A múzeum bejárata

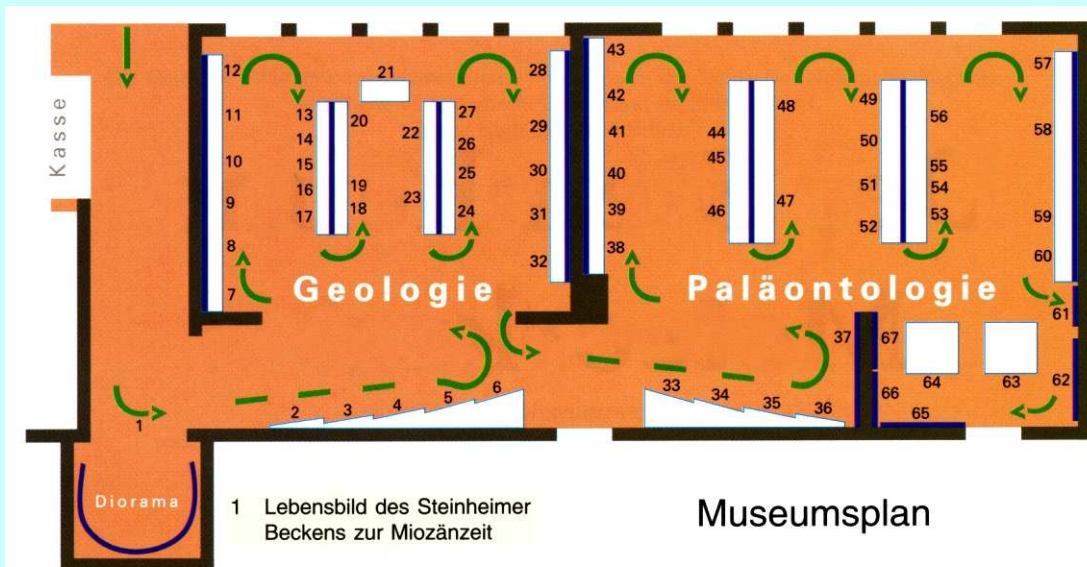

A krátermúzeum termei [5]

(c) Juhász Tibor

Csigahomok az egyik tárolóban

Museumsplan

1	Lebensbild des Steinheimer Beckens zur Miozänzeit	33	Das Tertiär
2	Fünf Milliarden Jahre Erdgeschichte	34	Die Fossilien des Steinheimer Kraters
3	Geologischer Bau Südwestdeutschlands	35	Die Erforschung der Wirbeltiere
4	Gesteine aus Südwestdeutschland	36	Die Hauptfundstelle
5	Geologischer Aufbau des Steinheimer Beckens	37	Die Seeablagerungen Schicht für Schicht
6	Die Entstehung des Steinheimer Beckens	38	Die vielgestaltigen Schnecken
7	Schweifsterne und Donnersteine als Vorboten schrecklicher Ereignisse	39	Der Steinheimer Schneckenstammbaum
8	Meteorite – Materie aus dem All	40	Bestandsaufnahme aller Schneckenarten
9	Kosmische Geschosse Wann entsteht ein Meteorkrater	41	Messen und Rechnen
10	Kosmische und irdische Dimensionen	42	Abfolge der Arten der Stammbaum-Hauptreihe
11	Einschlagkrater der Erde	43	Die Formenvielfalt der Tellerschnecken
12	Einfache und komplexe Krater	44	Die verschiedenen Seesedimente
13	Beginn der geologischen Erforschung	45	Die Seegeschichte
14	Die Sedimentationstheorie	46	Die heutige Verteilung der Seeablagerungen
15	Die Lakkolithentheorie	47	Pflanzen
16	Die Sprengtheorie	48	Muschelkrebse
17	Die Theorien zur Entstehung des Steinheimer Beckens	49	Fische
18	Die wichtigsten Belege für die Meteoritentheorie im Steinheimer Becken	50	Lurche und Kriechtiere
19	Zertrümmertes Weißjura-Gestein	51	Vögel
20	Strahlenkalke (Shatter Cones)	52	Kleinsäuger
21	Strahlenkalk	53	Raubtiere
22	Gestörte Schichtenfolge im Zentralhügel	54	Chalicotherium
23	Schräg einfallende Bankkalke am Kraterrand	55	Urpferd
24	Trümmergestein im Becken	56	Nashörner
25	Trümmergestein anderer Herkunft	57	Schweine
26	Zerbrochene Jura-Fossilien	58	Hirsch-Verwandte
27	Veränderte Quarzkörner	59	Palaeomeryx
28	Der Meteorkrater in Arizona	60	Mastodon
29	Das Nördlinger Ries	61	Das Leben am Steinheimer See
30	Impaktbeweise im Gesteinsdünnchliff	62	Die Gewinnung der Fossilien
31	Ferne Zeugnisse des Ries-Einschlags	63	Gabelhirsch
32	Nördlinger Ries und Steinheimer Becken entstanden Schlag auf Schlag	64	Schnappschildkröte
		65	Einbettung und Erhaltung
		66	Präparation
		67	Rekonstruktion

A Meteoritkráter Múzeum kiállítási anyaga [5]

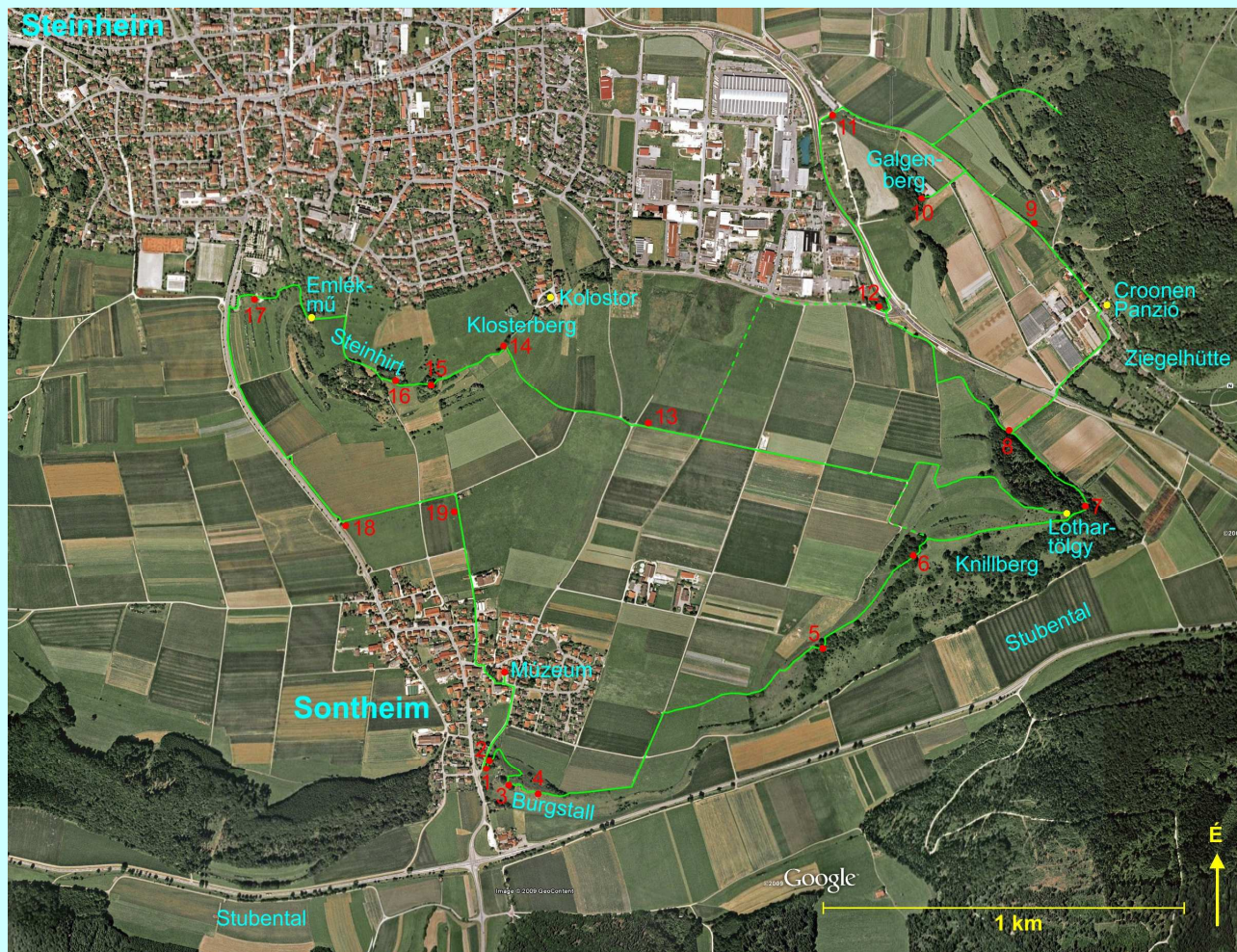

A múzeumban háromdimenziós dioráma mutatja be a tó miocénkori élővilágát [5]

Séta a meteoritkráterben

A túrát célszerű Sontheimben kezdeni, a Meteoritkráter Múzeumnál. A múzeum ingyenes parkolójában hagyhatjuk az autót, mert a túra végén ugyanide fogunk visszatérni. Mi a séta során először a rövidebb útvonalat jártuk be, de a 6. után elmentünk a 7. állomásig. Onnan fordultunk vissza a 13. állomás felé.

A túra első felét a múzeumnál fejeztük be, ahonnan autóval visszamentünk szálláshelyünkre, a Croonen Panzióhoz. Kis pihenő után innen folytattuk az utat a 9.–12., majd tovább a 8., végül a 7. állomás felkeresésével. Így – bár két részletben, de – valóban bejártuk az egész útvonalat.

A túra útvonala és állomásai (A Google Föld alapján)

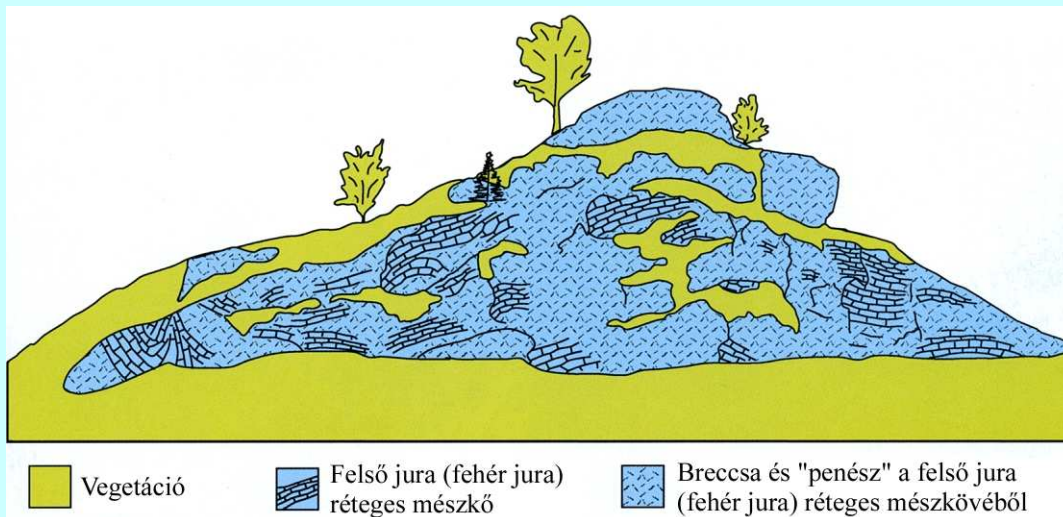
1. állomás: Steinbruch (Kőfejtő)

A múzeumtól nem messze, a Burgstall-szikla tövében találjuk a túra első állomását, a Kőfejtőt. A múzeumtól a Burgstallwegen keresztül jutunk el az 1. táblához, amely a Stubentalstraße és a Burgstallweg sarkán áll.

A meteor becsapódása előtt létrejött mészkő a becsapódás következtében darabokra tört. Darabjai a kráter széléig repültek. A Steinbruch kettévágja a kráter peremét, amelynek következtében láthatóvá válnak a különböző kőzetek.

A Kőfejtő (Steinbruch) [5]

A Kőfejtő geológiai szerkezete [5]

(c) Juhász Tibor

A szerző az 1. állomás táblájánál (Juhászné Illés Zsuzsanna felvétele)

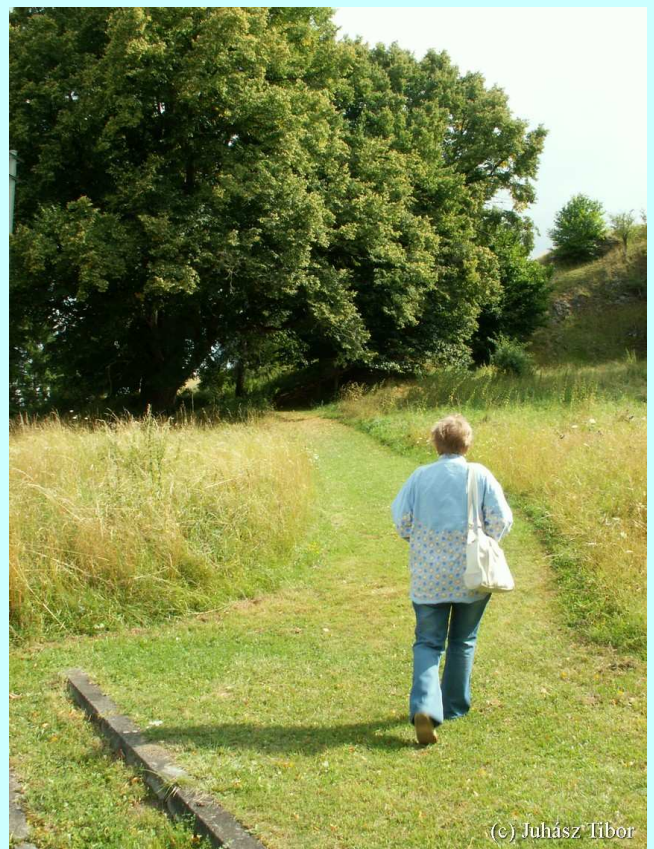
(c) Juhász Tibor

Az 1. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

A Kőfejtő a nyugati oldalról

(c) Juhász Tibor

Úton a 2. állomáshoz a Burgstall tövében

2. állomás: A Burgstall (Várrom) tövében

A 2. tábla a közeli fák alatt elbújik a kis ligetben.

A 2. állomás táblája

Szikladarab a Burgstallon

3. állomás: Burgstall (Várrom)

A fák között vezet fel az út a Burgstall nagy sziklájára. A Burgstall a kráter déli peremét jelzi. A 30 méter magas sziklát a becsapódás ereje repítette a kráter peremére. A tetején, a 3. táblánál elénk tárul az egész medence a központi dombbal együtt. A szikla csúcsán állva könnyen elképzelhetjük az iszonyatos erejű robbanást.

A 3. állomás táblája a Burgstall tetején

Szikla a 3. állomásnál

(c) Juhász Tibor

*A szerző a Burgstall tetején. A háttérben Sontheim házai, mögöttük a központi domb (Steinhirt/Klosterberg).
A dombtól balra a távolban előtűnnek Steinheim házai.
A látóhatáron a kráter északi fala húzódik. (Juhászné Illés Zsuzsanna felvétele)*

(c) Juhász Tibor

*Körpanoráma a Burgstall tetejéről. Kilátás dél-délnyugat felé.
A Stubentalstraße és a B466-os főút kereszteződése.*

(c) Juhász Tibor

Délnyugat. Sontheim szélső házai.

(c) Juhász Tibor

Nyugat. A házak mögött a kráterfal folytatása

(c) Juhász Tibor

Nyugat-északnyugat. Sontheim házai. A háttérben a kráterfal nyugati pereme.

(c) Juhász Tibor

Észak-északnyugat. Sontheim mögött a távolban feltűnnek Steinheim házai.

(c) Juhász Tibor

*Észak felé. Sontheim házai mögött a Steinhirt és a Klosterberg.
A központi dombtól balra a távolban Steinheim házai.*

(c) Juhász Tibor

Észak-északkelet. Az előtérben Sontheim, a távolban az északi kráterfal.

(c) Juhász Tibor

Északkelet. Az előtérben Sontheim házai.

(c) Juhász Tibor

Kelet-északkelet. A fotók ettől a képtől kezdve a Burgstall keleti részén készültek.

(c) Juhász Tibor

Kelet. Az országút Heidenheimbe vezet.

(c) Juhász Tibor

Délkelet. Az országút a Stubentalban halad.

(c) Juhász Tibor

Dél-délkelet. A Stubental.

(c) Juhász Tibor

Dél. Visszaértünk a kereszteződéshez. A Sontheimer-hotel a kereszteződésnél.

(c) Juhász Tibor

Visszatekintve a Burgstall csúcsára

(c) Juhász Tibor

A 4. állomás táblája

4. állomás: Alter Talboden (Öregvölgy)

A 3. táblától kelet felé vezet az út felfelé, aztán lépcsőkön lefelé a 4. táblához. A Burgstall tövében terült el a Wental torkolata. Ha a környező mezők nem zöldellnek, akkor találhatunk néhány tűzködarabot az út mentén.

Az 5. állomás felé

A 4. táblától a mező szélén vezet az út kelet felé egy megjelölt szikladarabig, amely után balra kell fordulni az aszfaltútra. Figyeljünk a szikladarabokra festett nyilakra, mert már meglehetősen elkoptak! Északkeleti irányban egyenesen haladunk tovább. Mintegy 100 méter után elérjük a következő útjelző követ, ahonnan a Knillbergre vezet fel a füves út. Legelők között sétálunk felfelé. A megjelölt kőnél forduljunk jobbra, majd a lépcsőn menjünk le a hegyoldalra, be a kis erdőbe.

Úton az 5. állomás felé

(c) Juhász Tibor

A Knillberg oldalán. A távolban Sontheim házai. A házaktól balra a Burgstall dombja

(c) Juhász Tibor

Kilátás a Knillbergről. Balra a távolban Heidenheim.

(c) Juhász Tibor

Sontheim a Knillbergről

(c) Juhász Tibor

A Klosterberg mögött feltűnnek Steinheim házai

(c) Juhász Tibor

Legelő, szántóföld, erdő – a Knillberg tetején

(c) Juhász Tibor

Egy kis pihenő a Schäferwanderweg padján

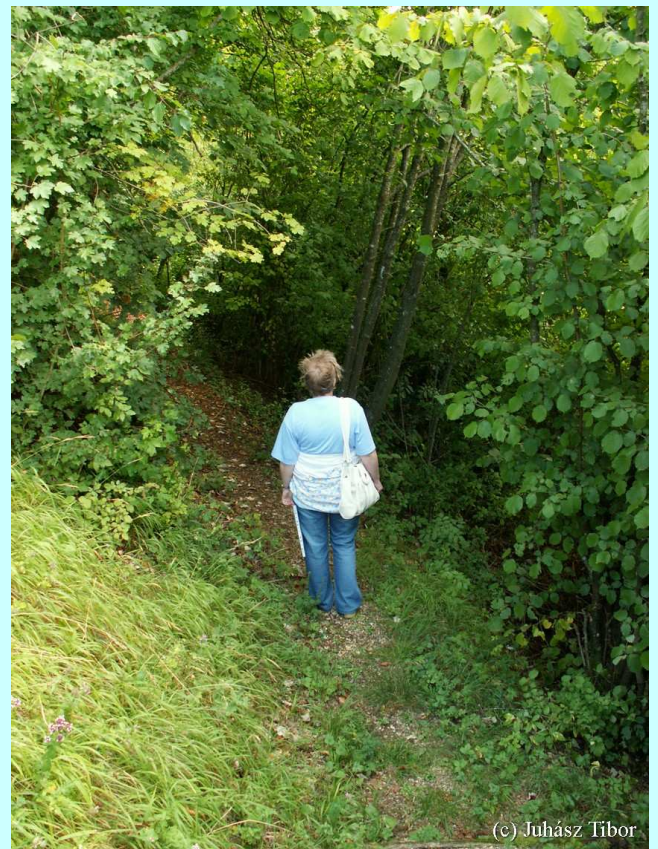

(c) Juhász Tibor

Kissé megkopott nyíl mutatja az utat az 5. állomás felé

(c) Juhász Tibor

(c) Juhász Tibor

Lefelé a lépcsőn, majd be az erdőbe

5. állomás: Knill Südhang (A Knill déli lejtője)

Az 5. tábla a Stubental oldalán található. A Stubental délről övezi a krátert. Innen a kráter peremét mintegy „hátról” csodálhatjuk. Az erdőben, a mészkősziklákon enyhén szétforgácsolódott, sárgás márgadarabokat figyelhetünk meg. Ezek eredetileg vízszintes helyzetben feküdtek, de a becsapódás kiemelte és kifelé billentette őket. Mintegy 15-20°-kal dőltek meg a vízszinteshez képest.

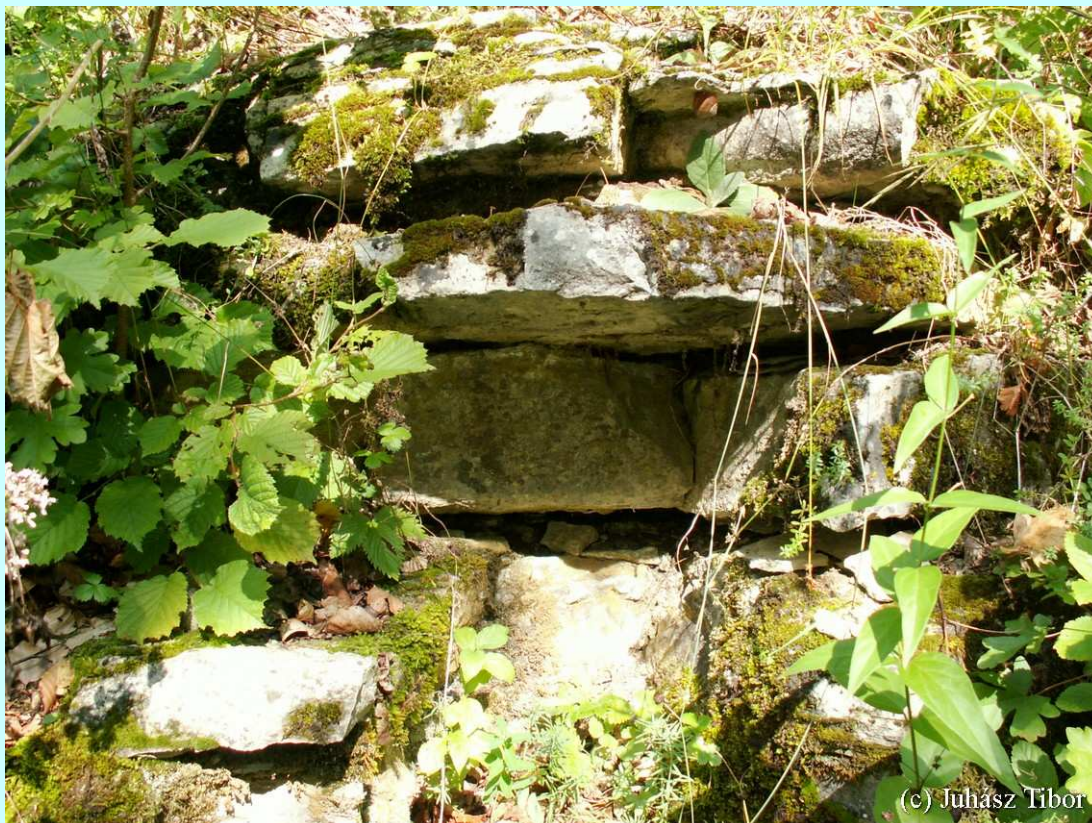
(c) Juhász Tibor

Ismét lépcső, de már felfelé

(c) Juhász Tibor

Az 5. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

Összetöredezett rétegek az 5. állomásnál

(c) Juhász Tibor

A 6. állomás táblája

6. állomás: Knillwäldchen (Knill-liget)

Az 5. táblától továbbindulva menjünk fel a lépcsőn a Knillberg platójára. A mezőn továbbhaladva a fák között helyezkedik el a 6. állomás.

A 6. tábla a kráter peremén áll. Itt elkülönülnek a kráter keletkezésekor létrejövő kőzetek azoktól, amelyek később keletkeztek. A Stubental déli oldalán találjuk a becsapódáskor létrejött, fehér jurakori breccsát. Ezt az erózió hozta a

felszínre. Észak felé, a kráter belsejében viszont édesvízi mészkövet láthatunk, amely a kráter keletkezése után, a tóban keletkezett.

(c) Juhász Tibor

A 7. állomás felé

(c) Juhász Tibor

Borókavidék

A Lothar-tölgy

A 6. tábla után elhagyjuk a kis erdőt, és szép borókavidék tárul a szemünk elé. A megjelölt kőnél balra vezet a rövidített út a 13. állomáshoz. Mi azonban a hosszabb úton haladtunk a borókavidéken át, egy újabb erdő felé. Az erdő

szélén, az úttól balra fekszik a Lothar-orkán által 1999-ben kidöntött tölgyfa. Kiszakadt gyökerei között most először válik láthatóvá trümmerolit kőzet.

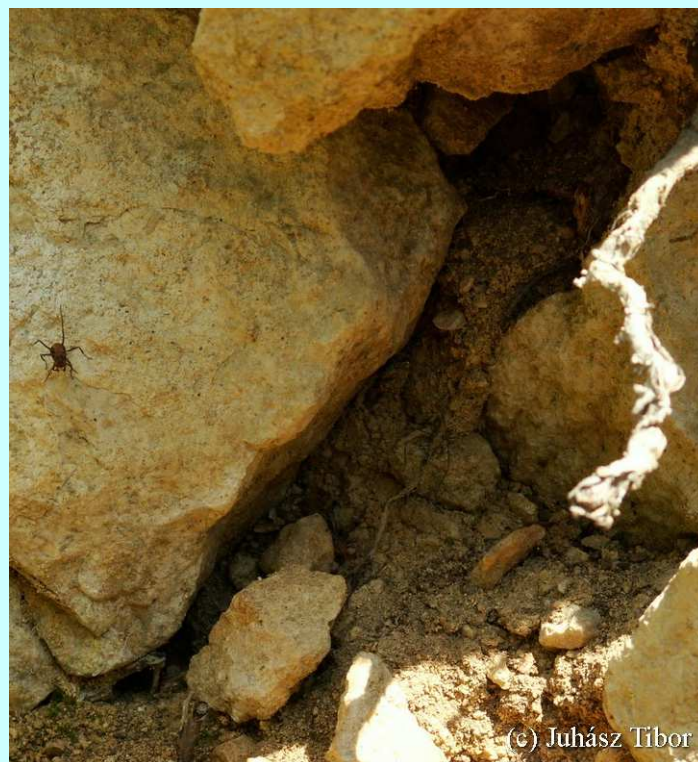
A trümmerolit 150 millió évvel ezelőtt keletkezett, vagyis jóval a meteoritbecsapódás előtt. A kőzetet a vidéket borító sekély tenger vízjárása alakította ki a sziklatörmelékből. A trümmerolit kicsi, mintegy 1,5 mm-es mészkőgolyócskákat tartalmaz. A mészkő koncentrikus héjakat gyűjtött magára a tengerparti homokból, korall-, csiga- és kagylóhéjból. A golyócskákat a folyamatos áramlás tovább sodorta a sekély vízben.

A kidőlt Lothar-tölgy elszáradt ágai az erdő szélén

A kidőlt tölgy gyökérzete

A gyökerek között harcias hangya védelmezi a köveket

(c) Juhász Tibor

7. állomás: Knill Osthang (A Knill keleti lejtője)

Az út az erdőben egy lépcsőn visz le a 7. táblához. Itt ismét a medencén kívül találjuk magunkat, a Stubental lejtőjén. Az ösvény mentén sok trümmerolit szóródott szét.

Az út a továbbiakban elkanyarodik, és elhagyja az erdőt. Balra tartva az erdő szélé mentén eljutunk a 8. táblához. Mi azonban a 7. táblától visszafordultunk. A Lothar-tölgynél jobbra fordulva végighaladtunk az erdő szélén, majd átvágtunk a mezőn, hogy rátérjünk a rövidebb túra útvonalára.

*A lépcső a hegytetőről
a 7. állomáshoz vezet*

A 7. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

(c) Juhász Tibor

A Knillberg északi pereméről feltűnik a panzió és a kráter keleti fala

(c) Juhász Tibor

Úton a láp felé. A távolban Steinheim.

Mögöttünk a Knillberg

Irány a láp és a központi domb. A parcellák között aszfaltozott út vezet!

13. állomás: Im Ried (A lápon)

A parcellákat elválasztó aszfaltúton (!) haladva, mintegy 500-600 méter után érzük el a 13. állomást.

A korábban a völgyben fekvő tó fenekének vizet át nem eresztő rétegei felfogják a csapadékot. A láp helyén ma már szántóföldeket találunk. A tábla közelében geológiai fúrást végeztek. Kiderítették, hogy a 4 méter vastag vízzáró agyag-

réteget 20 méter mélyen üledékes kőzet követi, majd 68 méteren breccsa következik. A kráter talpazata 92 méter mélyen helyezkedik el. Még ebben a mélységben is széttört a mészkő a becsapódás következtében! Az érintetlen kőzet csak 1200 méter mélyen kezdődik. A kráter északi részén mintegy 6000 méter mélyen található ugyanezen érintetlen kőzet!

A 13. állomás táblája

A dombtetőn vár az öt kőrisfa

(c) Juhász Tibor

A 14. állomás táblája a Klosterbergen

14. állomás: Klosterberg (Kolostor-hegy)

A 13. táblától felkapaszkodunk a központi dombra. A domb tetején sorban álló öt kőrisfa a következő célpont. A fák között pad vár bennünket egy kis pihenőre. A Klosterbergen vagyunk. Ha szétnézünk, majdnem teljesen körbelátjuk a kráter pereme. Nagyjából kelet felé, a távolban feltűnik a heidenheimi Hellenstein kastély.

A Klosterberg a meteoritkráter központi csúcsa. 587 méterrel vagyunk a tenger szintje felett. Sajnos nem látjuk nyomát a mélyből felrepült kőzeteknek, pedig a barna jura korából származó kőzetrétegeket felfelé sodorta a becsapódás ereje. A Klosterberg kolostora vasárnap délutánonként áll nyitva a látogatók előtt (14.00–16.30), így ide nem tudunk bemenni.

(c) Juhász Tibor

A Knillberg a Klosterbergéről. A völgyet a hosszú, egyenes aszfaltúton kereszteltük.

(c) Juhász Tibor

Sontheim a Klosterberggről. A falu mögött balra emelkedik a Burgstall.

(c) Juhász Tibor

Steinheim a Klosterberggről észak felé

(c) Juhász Tibor

A távolban feltűnik a heidenheimi Hellenstein-kastély (zoom)

15. állomás: Wäldlesfels

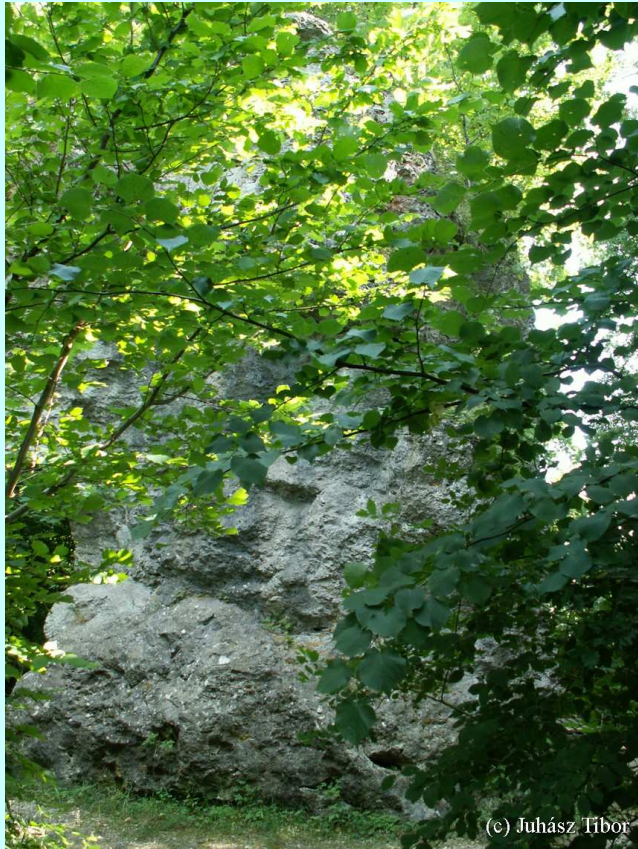
A hegygerincen fák között haladunk tovább a 15. tábláig.

A kráterben létrejött tó sekély vizében algák éltek, amelyek mészkövet választottak ki, és akár 10 méteres zátonyokat is képeztek. A központi domb nem volt mindig víz alatt. Egyre inkább kiemelkedett, szigetet képezett, amit később valószínűleg egy földhíd kötött össze a kráter peremével. Ez akkor jöhetett létre, amikor a tó a sok lerakódástól már erősen feltöltődött, és sekélyllyé vált. A zátonyok mészköve a sekély parti vizekben biokémiai folyamatok útján aragonitá vált, ami a kalciumkarbonát egyik módosult változata. A mészkőkolosszusokat 1860 körül elhordták, és a Brenz-völgyi vasútépítéseknel használták fel. Ludwig Schäffernek köszönhető, hogy a legutolsó darabot, a 8 m magas Wäldlesfels-et megmentette az enyészettől. Emléktábláját a Wäldlesfels tövénél helyezték el.

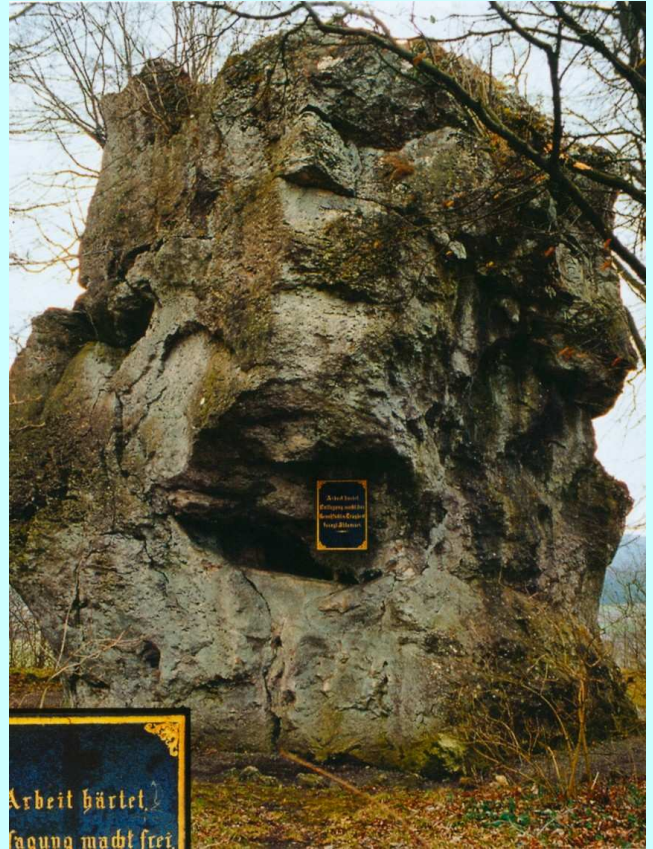

(c) Juhász Tibor

A 15. állomás táblája a Steinhirten

(c) Juhász Tibor

Arbeit härtet.
Entsagung macht frei.
Genussucht u. Trägheit
bringt Sklaverei.

A Wäldlesfels csak akkor látszik teljes terjedelmében, ha nem zöldell a növényzet
(a bal oldali fotó a szerző felvétele, a jobb oldali kép forrása: [5])

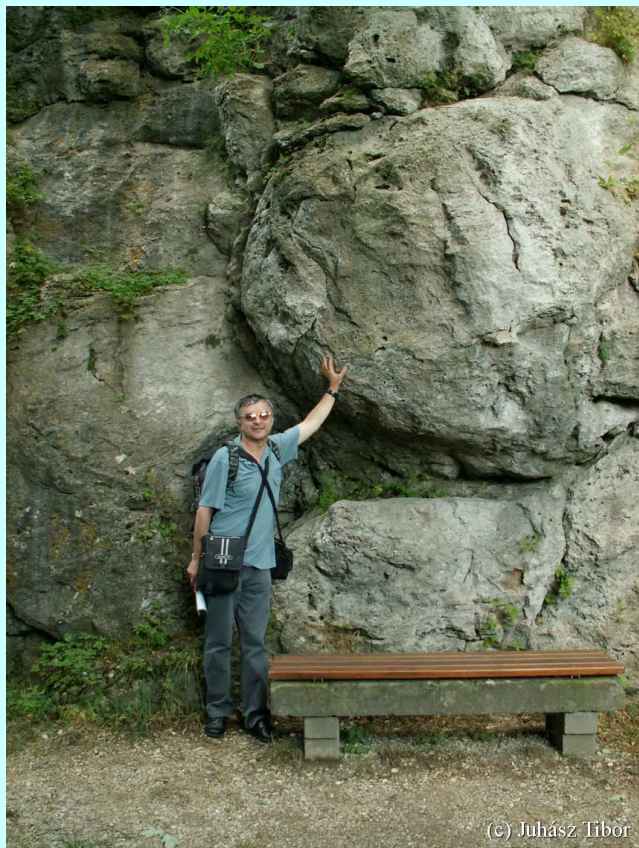

(c) Juhász Tibor

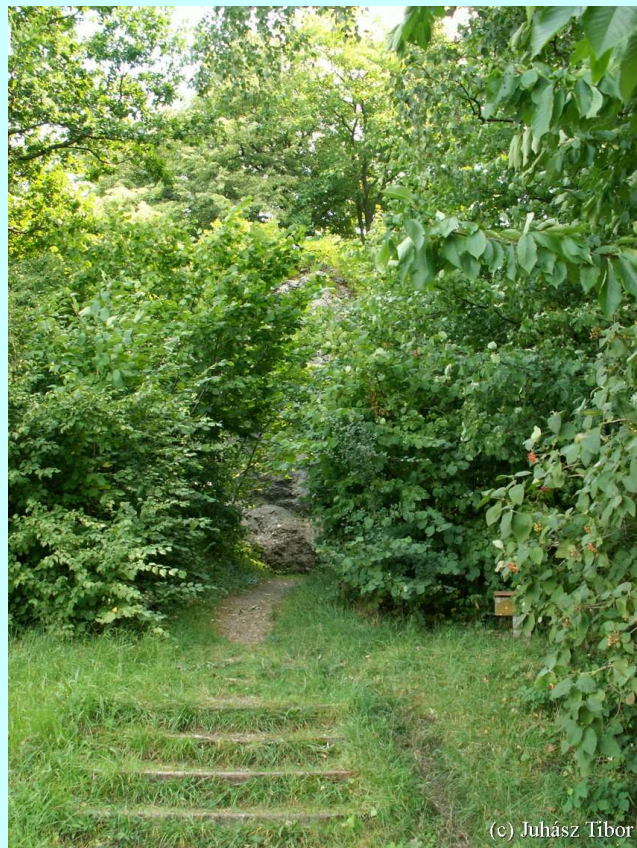
(c) Juhász Tibor

„A munka megerősít. A nélkülözés szabaddá tesz, az élvhajzás és a lomhaság rabszolgaságba taszít.”
Tábla a sziklán – Ludwig Schäfer emlékműve a szikla tövében

(c) Juhász Tibor

*A szerző a Wäldlesfels tövénél
(Juhászné Illés Zsuzsanna felvétele)*

(c) Juhász Tibor

*Tovább a 16. állomás felé
(a szerző felvétele)*

(c) Juhász Tibor

A 16. állomás táblája

16. állomás: Lettenhülbe (Letten-víztároló)

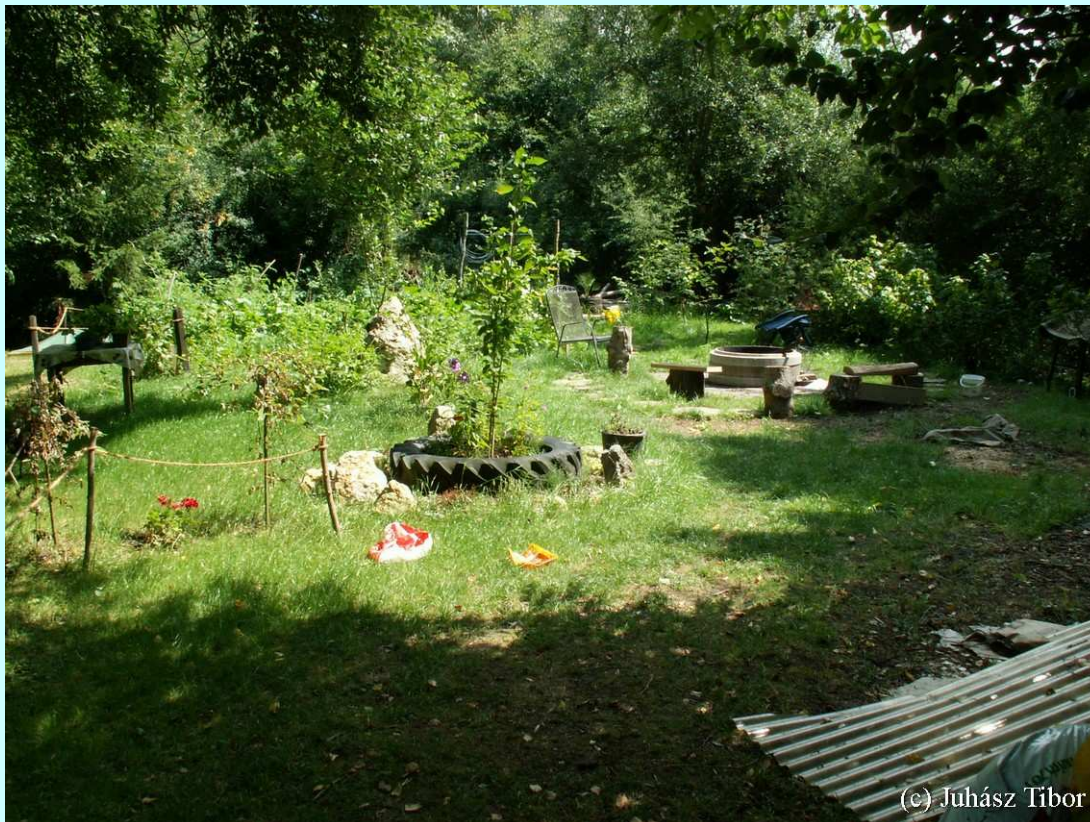
A fák között továbbhaladva találjuk a 16. táblát. A kis tavacska, pontosabban mesterséges víztároló azért jöhetett létre, mert az alatta lévő földrétegek a vizet át nem eresztő barnajura-kori opalinusból állnak. A tavacskát vidrafű övez-

te, és békák, gőtéek tanyáztak benne. A kráter ismertető weblap szerint idővel aranyhalakat telepítettek a tóba, amelyek megbontották a természetes egyensúlyt. Ottjártunk idején a tóra egy poshadó vizű, kicsi pocsolya emlékeztetett.

A közelében szemételepet találtunk. Szétesett padjai, tűzhelye egy régi parkra utaltak. Egy traktor gumiabroncsában „ízléses” virágágyást alakítottak ki.

A víztároló inkább csak bűzös pocsolya

Szemételep a víztároló mellett

Világháborús emlékmű

A földutat követve északra kanyarodunk, majd a Steinheim felé vezető útról letérünk, hogy elérjük a világháborús emlékművet.

(c) Juhász Tibor

A világháborús emlékmű

(c) Juhász Tibor

Végre megérkeztünk a híres homokbányához!

17. állomás: Sandgrube (Homokbánya)

Az emlékmű mögött, a fák között kanyargó úton lejövünk a dombról, majd megérkeztünk a 17. állomáshoz.

A homokbánya világhírű fosszílialelőhely. 90 növényt, 55 emlősfajt, 50 madár- és 100 különböző csigafajt azonosítottak a kőületek között. A tónak nem volt természetes lefolyása, ezért a halfauna nem túl bőséges. Csak a szárnyasokhoz tapadó halikrák segítségével jutottak halak a tóba. A környéken szarvasok, ősllovak, zsiráfyszerű állatok, orrszarvúak, masztodonok, pocoknyúlfélék, disznók és különböző ragadozók éltek. Gazdag, sokrétű élet alakult ki. A hőmérséklet és a szárazság egy afrikai szavanna klímájához lehetett hasonló. Nagy jelentőségűek az apró emlősállatok leletei. Megtápláltak egy ostorfa gyümölcsének, illetve kihalt hüvelyesek leveleinek a maradványait is. A Meteoritkráter Múzeumban sok kőületet állítottak ki. Rekonstruálták a Steinheimi-medence életterét a tó idején.

A 17. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

A csigahomok közelről

(c) Juhász Tibor

*A Steinhirt délnyugat felől.
A kép a túrát megelőző napon, kissé borús időben készült.*

18. állomás: A Steinhirt (Kőpásztor) látképe

A gyalogösvényt követve egy parkolóhoz érünk ki, majd tovább indulunk az országút mentén Sontheim felé. Egy jókora szakasz megtétele után az út mellett álló fa tövében helyezkedik el a 18. tábla. A táblától szép kilátás nyílik a Steinhirtre. A Wäldlesfels szikláját nyáron eltakarja a növényzet.

(c) Juhász Tibor

A 18. állomás táblája

A geológiai túra weblapján [4] található egy térkép-vázlat a túra útvonaláról (Geo-Wanderweg Kompakt). Ezen a bejelölt 18. állomás valójában a 19. A valódi 18. tábla helye viszont hiányzik a vázlatról.

19. állomás: Ismét a lápon

A 18. táblától a mezőn folytatjuk utunkat, az országútra merőleges irányban. Menjünk el a kunyhóig. Jobbra fordulva érkezünk utunk utolsó állomásához, a 19. táblához.

Az itteni fúrás 70,5 méter mélyen érte el a kráter alját. Lentről felfelé a következő rétegeket találták: 36,5 méteren breccsa, 25,5 méteren tavi lerakódások, 8,5 méteren pedig hordalékkavics, amelyet a Wental folyója hozott ide. Körbetekintve több helyen láthatjuk azokat a nagy tömböket, melyeket a becsapódás vetett a kráter peremére. A Hirschtal vendéglőtől nyugatra, körülbelül 50 méterre elhelyezkedő tömb emblémaként funkcionál. A téli hónapokban a szikla látható a völgyben vezető útról is. Nyáron a bokrok és a fák sajnos eltakarják.

A 19. állomás táblája a szántóföldön

Egyenesen továbbhaladva elérjük a falut. A vendéglőnél forduljunk balra. A cseresznyefa után útjelző mutatja az irányt vissza a múzeumhoz.

9. állomás: Finkenbusch (Finken-bozót)

Mint említettem, a múzeumtól autóval visszatértünk szállásunkra. Némi pihenő után a Croonen Panziótól az Obere Ziegelhütte mentén haladva értük el a 9. táblát. Az itt megfigyelhető fáciesek bemutatják a kőzetek keletkezésének körülményeit.

Az út mentén, a kráter lejtőjén fehérjura-kori mészkövek nagy tömbjei fekszenek. A kőzet elkövásodása során a lyukacsok kovasavval töltődtek fel. Az elkövásodás az elporladás előzménye. A mészkőtömbök a jégkorszak során vándoroltak lefelé a hegyről.

(c) Juhász Tibor

A 9. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

Az út melletti bozótban előbukkanó szikladarab

10. állomás: Galgenberg (Galgen-hegy)

Továbbmegyünk az úton, majd a megjelölt sziklánál balra fordulunk a Schützenhaus (vadászház) felé. A vadászházat az erdőnél találjuk, tőle balra pedig, az erdő peremén a 10. táblát. A tábla által mutatott sziklák az erdőben hevernek szanaszét.

(c) Juhász Tibor

Közeledünk a Galgenberghez. Előtte látható a vadászház.

(c) Juhász Tibor

A 10. állomás táblája

A Galgen-hegy röge mészkőből áll, ami a becsapódáskor felfelé tolódott és megnyomódott. Ezért a kiemelkedő mészkőtömbök ferdén helyezkednek el, néha teljesen merőlegesen a talajra. A sziklatömbök természetesen manapság nem teljesen úgy állnak, mint a katasztrófa után. A legkülönbözőbb geológiai hatások változtatták a helyzetüket. A steinheimi tó elkovástotta őket, aztán beágyazódtak a környező rétegekbe. Amikor a folyók a medencét újra megtisztították az üledéktől, ismét a felszínre kerültek, és elkezdtek a fagytól majd a felolvadástól lefelé vándorolni. A mai látha-

tó táj képe csupán egy pillanatfelvétel a múlt és a jövő között. Ennek ellenére, a mai állapotból következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan, hogy milyen erők játszottak közre annak idején, amikor a mészkő a meteorit becsapódásakor széttöredezett.

Sziklák az erdőben

(c) Juhász Tibor

(c) Juhász Tibor

Tábla az általa jelölt ragadozó madárral

Trümmerolit-tömbök

Menjünk vissza az aszfaltútra, majd mintegy 50 méter után, a következő elágazásnál forduljunk jobbra. A lejtőn felfelé vezető út jobbra kanyarodik, a nyírfák mellett egy erdőbe vezet. A földút mentén számos mészkőtömböt figyelhetünk meg, az említett kovasavas lyukacsokkal. A sziklákat a becsapódás ereje dobta a kráter peremére.

(c) Juhász Tibor

Trümmerolit-tömbök a gyalogút mentén

(c) Juhász Tibor

Egy trümmerolit-tömb közelről

(c) Juhász Tibor

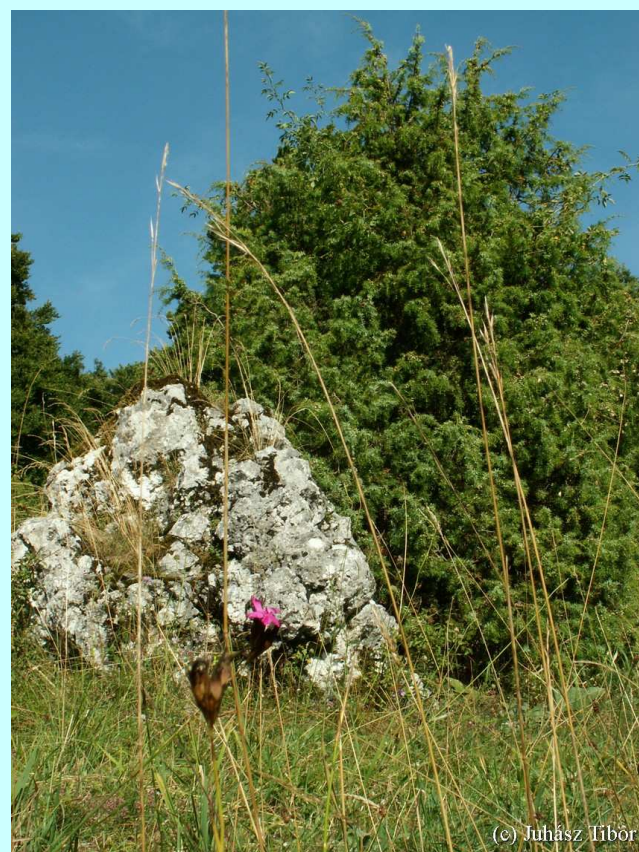
Trümmerolit-táj

(c) Juhász Tibor

(c) Juhász Tibor

(c) Juhász Tibor

Fák, virágok, sziklák

11. állomás: A Galgenberg északi oldala

Térjünk vissza a főútra, majd haladjunk tovább az elágazásig. A víztárolónál (?) forduljunk balra. A bekötőút mellett találjuk a 11. táblát.

Itt figyelhetjük meg a legjobban a széttöredezett és megdőlt rétegeket. A fal keleti oldalán enyhén szétmorzsolódott mészkövet látni. A nyugati oldalon erősen szétmorzsolódott, részben grízesedett a kőzet, így az eredeti rétegződés nem ismerhető fel.

(c) Juhász Tibor

A víztárolónál (?) könnyű eltéveszteni az irányt

(c) Juhász Tibor

A 11. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

Széttöredezett és megdőlt rétegek a keleti oldalon

(c) Juhász Tibor

Mácsonyaerdő a bekötőútnál

Ismét feltűnik a panzió és a keleti kráterfal

12. állomás: A Galgen-hegy déli oldala

A bekötőúton továbbhaladva elérjük az országutat. Az épületek mellett megyünk, egészen az elágazásig. A 12. tábla az elágazásnál lévő kis ligetben helyezkedik el. (Itt egy kicsit eltértünk a túra ajánlott útvonalától, amely a falun keresztül vezetett volna el a tábláig. Mi inkább az országút mentén haladtunk.)

A 12. állomás a meteoritkráterekre jellemző kőzet, a breccsa lelőhelye. A steinheimi kráterben sajnos ritkán találunk breccsát. Ezt a táblát csak késő ősszel vagy télen érdemes meglátogatni, mert a zöld növényzet mindent eltakar!

A 12. állomás táblája

(c) Juhász Tibor

A zöld növényzet mindent eltakar

8. állomás: Lerztäle (Lerz-völgy)

A 12. állomás után találkozik a rövidebb és a hosszabb túra útvonala. A Helensteinstraßen jobbra fordulva haladhatnánk a 13. állomás felé, ahol már jártunk. Így inkább továbbmentünk a főút mentén, majd megcéloztuk a Knillberg erdőjét, a szélén a 8. táblával.

(c) Juhász Tibor

A 8. állomás táblája

Ezt a völgyet a Wental folyója formálta, amikor 1-2 millió évvel ezelőtt a pleisztocén idején kettévágta a kráter peremét, majd a Stubental folyójába ömlött (keleti vájat). A Stube Brenz irányába haladt, majd végül a Dunába torkollott.

A 8. táblától egy keresztút éppen a panzióhoz vezet. Előbb azonban még végigmentünk az erdő szélén, hogy visszaérjünk a 7. táblához. Így valóban végigjártuk a tanösvényt. A gyalogút azonban nem volt túl látványos, szemét és csalánerdő váltotta egymást az út mentén.

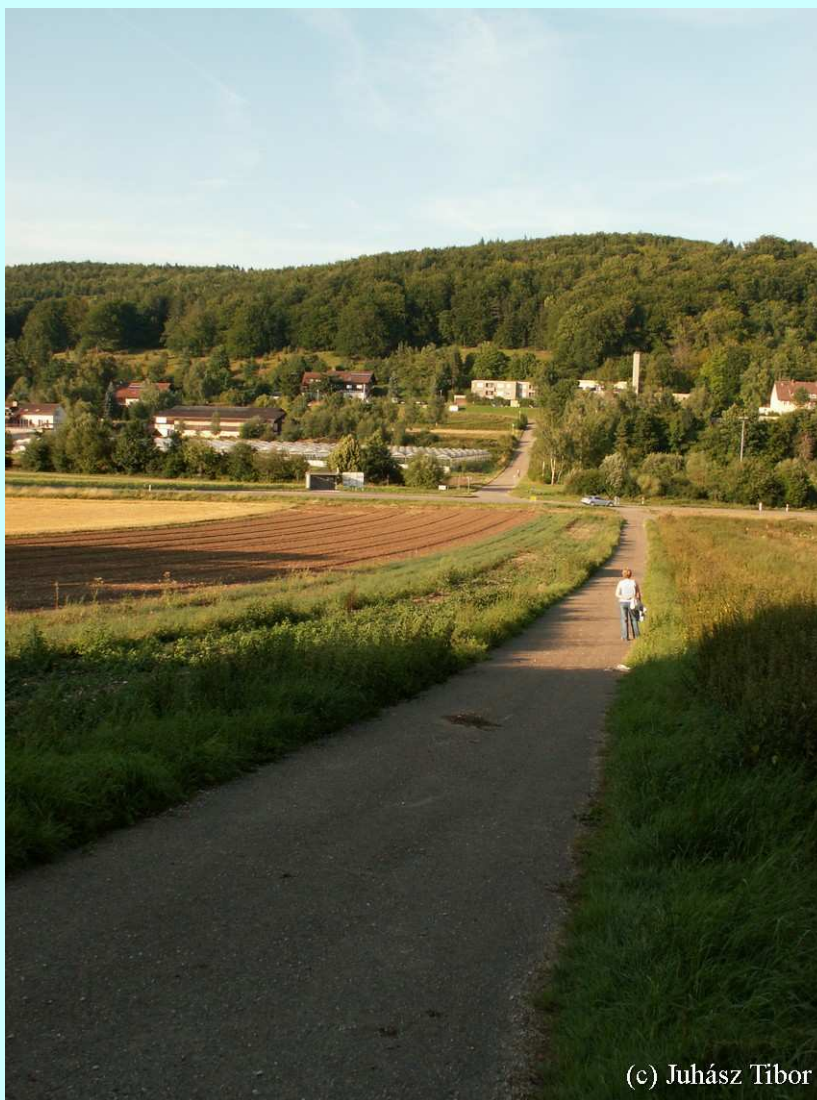
(c) Juhász Tibor

(c) Juhász Tibor

Csalánerdő, szeméteri

Visszatértünk a 8. táblához. Elindultuk a panzió felé. Kereszteztük az országutat, és továbbmentünk a hegyoldal felé, egészen a lovardáig. Vele szemben áll a panzió. A lovarda és az országút között hatalmas piacot találunk gyümölcssel, zöldségesekkel.

(c) Juhász Tibor

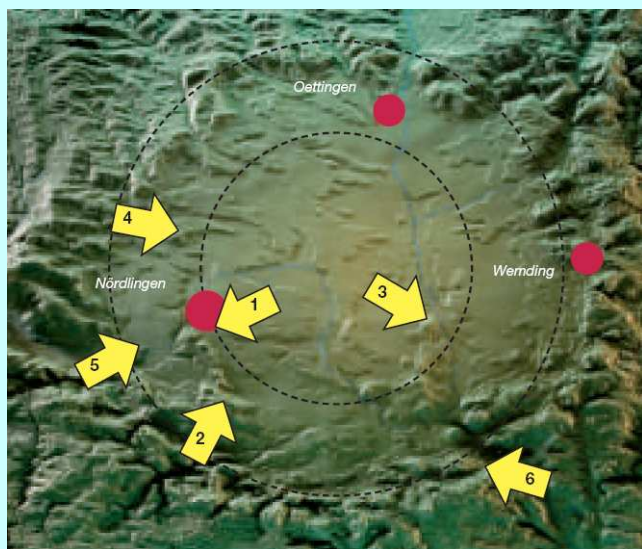
Vissza a panzióhoz

A Ries-kráter és Nördlingen

Eredetileg azért választottuk a steinheimi meteoritkrátert, mert kis mérete miatt jól belátható a krátterszerű megjelenés és a központi csúcs. De ha már arra jártunk, ellátogattunk Nördlingenbe is, ami a Ries-kráter legnagyobb települése.

1970-ben az Apollo-14 és az Apollo-17 holdűrhajó legénysége a felkészülés során a Ries-kráterben végezte geológiai gyakorlatait. A kráter becsapódásos eredetét egyébként Eugene Shoemaker mutatta ki 1961-ben. Előtte vulkanikus formációnak vélték.

A Ries-krátert a steinheiminél jóval hosszabb geológiai tanösvény mutatja be. A tanösvény végigvezet az 1800 km² területű Ries Nemzeti Geoparkon. A meteorit nyomain kívül más geológiai és archeológiai leleteket is végignézhetünk. A geoparkról a webhelyén találunk részletes tájékoztatót [7]. A geoparkot nem szándékoztuk bejárni.

Kilátók a Ries-kráterben [8]

A belső és a külső kráterfalat szaggatott vonal jelöli.

- 1 Marienhöhe (Nördlingen)
- 2 Niederhaus-kastély
- 3 Wennenberg (Alerheim)
- 4 Wallerstein-szikla
- 5 Riegelberg
- 6 Bockberg

A Ries-kráterben fekvő Nördlingen 1215-től kezdve szabad birodalmi város, bájos középkori centrummal. Jelenleg mintegy 20 ezer lakosa van. A késő gótikus Szent György-templom 90 méter magas Dániel-tornyából az útikönyv [9] szerint belátni a Ries-kráter 99 faluját. Ezt erősen kételem, de ellenőrizni nem volt módom. Ottjártunkkor ugyanis felújítás miatt zárva volt a torony.

Panoráma a Dániel-toronyból. 99 falu tárul elénk? [10]

A Rieskrater Museum ugyan látványos kiállítással szolgál a laikusok számára a meteoritok eredetéről, de nem pótolta az elmaradt panorámát. A bécsi Naturhistorisches Museum meteoritgyűjteménye sokkal gazdagabb. A krátermúzeum az Eugene Shoemaker téren található ©.

A Szent György-templomtól indul a Naprendszer égitestjeit méret- és távolságarányosan (!) bemutató táblák sora. Az úgynevezett Planetenweg (a bolygók útja) 22 km hosszú, kerékpárral állítólag másfél óra alatt bejárható. Megtekintésére sajnos sem időnk, sem módunk nem volt.

A Napot a templomtorony 3,5 m átmérőjű kupolája jelképezi. Az óváros a kisbolygóövig terjed. A külső bolygók nagyjából az úgynevezett romantikus út mentén helyezkednek el. A Putz a harburgi Blockbergre került.

(c) Juhász Tibor

Napóra Nördlingen óvárosában

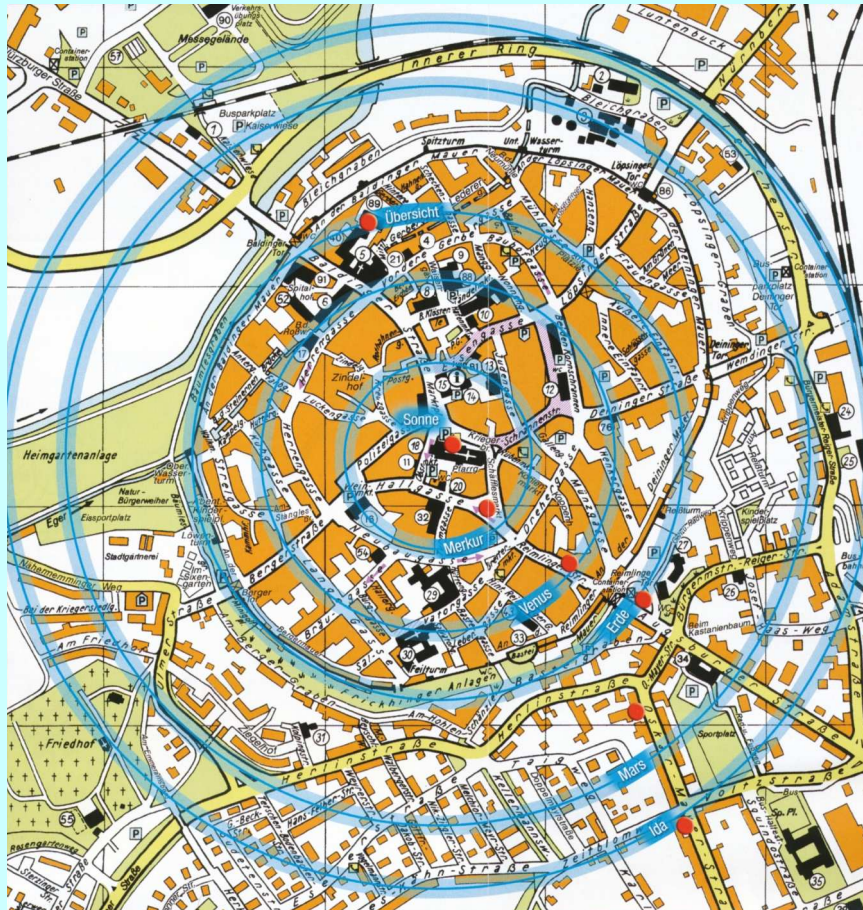
(c) Juhász Tibor

A Szent György-templom Dániel-tornya

(c) Juhász Tibor

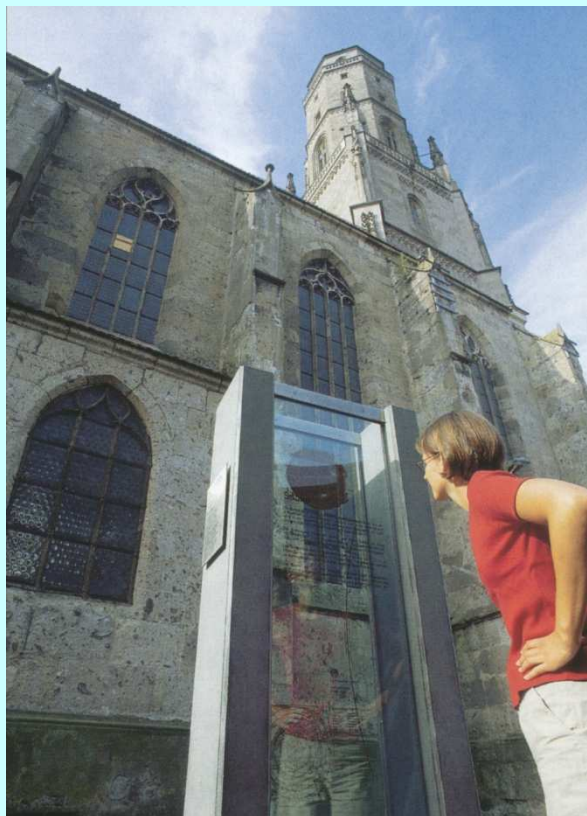
*A neuschwansteini meteorit egy darabja a nördlingeni múzeumban.
A meteorithullás időpontja: 2002. április 6.*

A belső bolygók a Planetenweg mentén [11]

A külső bolygók a Planetenweg mentén [11]

A Planetenweg kiindulópontja (Nap) és végállomása (Plutó) [11]

Források

- [1] North Dakota Industrial Commission, Department of Mineral Resources (<https://www.dmr.nd.gov>)
- [2] Earth Impact Database (<http://www.unb.ca/passc/ImpactDatabase>)
- [3] ViaMichelin Routenplaner (<http://www.viamichelin.de>)
- [4] Meteorkrater Steinheimer Becken (<http://www.steinheimer-becken.de>)
- [5] E.P.J. Heizmann – W. Reiff: Der Steinheimer Meteorkrater (Verlag Dr. Friedrich Pfeil, München, 2002)
Az ábrákat dr. Heizmann szíves engedélyével közöljük.
- [6] Meteorkratermuseum (<http://www.steinheim.com/meteor>)
- [7] Geopark Ries (<http://www.geopark-ries.de>)
- [8] Geopark Ries, Information Booklet (Geopark Ries, Donauwörth, 2008)
- [9] Nyitott szemmel: Németország (Kossuth Kiadó Rt., 2003)
- [10] Nördlingen (<http://de.wikipedia.org/wiki/Nördlingen>)
- [11] Rieskrater Planetenweg (Ferienland Donau-Ries, Donauwörth, 2007)

Tartalom

Meteoritkráterek a Földön	1
Steinheim am Albuch	2
A steinheimi meteoritkráter	4
A geológiai tanösvény	7
A sontheimi Meteoritkráter Múzeum	7
Séta a meteoritkráterben	10
A Ries-kráter és Nördlingen	59
Források	62